

คุณค่าของสุภาษิตพระร่วงที่มีต่อสังคมไทย

The Significance of Phra Ruang Proverbs toward the Thai People

ประพันธ์ กุลวินิจฉัย

Prapan Kulavinichai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author, E-mail: praphan.kulwi@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อในสุภาษิตพระร่วง 2. เพื่อศึกษาคุณค่าของสุภาษิตพระร่วงที่มีต่อการดำเนินชีวิตของสังคมไทย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอน ดังนี้ 1. การค้นคว้าเชิงประวัติศาสตร์เพื่อแสวงหาข้อเท็จจริง 2. การสืบค้นสุภาษิตพระร่วง 3. การนำมาวิเคราะห์กับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา 4. การประเมินคุณค่าสุภาษิตพระร่วงที่มีต่อการดำเนินชีวิตของสังคมไทย

ผลการวิจัย พบว่า สุภาษิตพระร่วงเป็นคำสอนที่มีลักษณะสอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นพระราชกุศโลบายของพระมหากษัตริย์ในการประยุกต์เป็นหลักการปกครองบ้านเมือง และคุณค่าของสุภาษิตพระร่วงที่มีต่อการดำเนินชีวิตของสังคมไทย จะพบสุภาษิตที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตคนไทย เช่น 1) เมื่อน้อยเรียนวิชา 2) ให้หาสินมาเมื่อใหญ่ 3) อย่าใฝ่เอาทรัพย์ท่าน 4) อย่าริร่านแก่ความ นอกจากนี้ยังพบหลักคำสอนที่ปรากฏในสุภาษิต ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น 1) สันโดษ 2) วาจาสัตย์ 3) เมตตา 4) รัชยา 5) โลภะ โดยที่สันโดษ วาจาสัตย์ และเมตตา จัดเป็นกุศลธรรมที่ควรเจริญให้เกิดปัญญา ส่วนรัชยาและโลภะจัดเป็นอกุศลธรรมที่ควรละเพื่อมิให้เกิดทุกข์

คำสำคัญ: ความเป็นไทย; สุภาษิตพระร่วง; สังคมไทย; วรรณคดีไทย

Abstract

This research aims to analyze the belief of Phra Ruang Proverbs and to study the values of Phra Ruang Proverbs toward the Thai people. It is based on qualitative research which has four steps in the followings: 1) to search a history for finding the fact; 2) to search the Phra Ruang Proverbs; 3) to analyze the proverbs with Buddhist teachings; 4) to evaluate the values of Phra Ruang Proverbs toward the Thai people.

The results of this article are that the Phra Ruang Proverbs concerns with Buddhist teachings. It is a strategy of the King Phra Ruang to apply proverbs for governing the people. The values of these proverbs toward the Thai people are that 1) to study when you are childhood; 2) to gain income when you are adulthood; 3) to abstain from other property; 4) to abstain from quarrel. In addition, the proverbs are related to Buddhist teachings, such as solitude; faithful speech; compassion; jealousy; greed. First three teachings are morally good to cultivate the wisdom and latter two teachings are unwholesome to abstain from sufferings.

Keywords: Thai Values; Phra Ruang Proverbs; Thai People;
Thai Literature

บทนำ

ในโลกยุคใหม่ที่นับวันจะลึ้มของเก่า เนื่องจากหลักการทางวิทยาศาสตร์ได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวัน ทำให้คนในปัจจุบันไม่สนใจคำสุภาษิต คำพังเพย หรือคำสอนของผู้ใหญ่ในสกุล ดังนั้นการสำรวจต่าง ๆ จากโพลก็ดี วิจัยก็ดี บางครั้งอาจผิดหรือถูก แต่ก็เป็นวิธีการที่ยอมรับกันตามหลักวิชานั้น ๆ ดังตัวอย่างการสำรวจเรื่องสุภาษิตที่

อาศัยความเชื่อตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ในกระแสวัฒนธรรมใหม่ในการสำรวจข้อเท็จจริง แต่ก็ควรใช้หลักกาลามสูตรในพระพุทธศาสนาที่ไม่ควรด่วนเชื่ออะไรก่อนการพิสูจน์ด้วยตนเอง อย่างไรก็ตามในการสำรวจเรื่องสุภาษิตตามหลักวิทยาศาสตร์ เช่นในการสำรวจของธุรกิจบัณฑิตย์โพลมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ในเรื่องความเชื่อของชาวกรุงเทพมหานครที่มีต่อสุภาษิตที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลง

ของสังคมไทย เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 โดยสอบถามชาวกรุงเทพมหานคร จำนวน 1,283 คน ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพต่าง ๆ กัน ในผลสำรวจพบว่า ความเชื่อในสุภาชิตไทยโดยรวมของชาวกรุงเทพมหานคร เพิ่มขึ้นเล็กน้อยร้อยละ 0.53 เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา (มกราคม 2551) สะท้อนให้เห็นว่า ในปัจจุบันสังคมไทยยังมีความเชื่อในหลักการปฏิบัติในชีวิตที่ดีเหมือนกับปีที่ผ่านมา ความเชื่อเรื่อง “ชื่อกินไม่หมด คดกินไม่นาน” “เดินตามหลังผู้ใหญ่ หมาไม่กัด” “รักดีหามจั่ว รักชั่วหามเสา” “อดเปรี้ยวไว้กินหวาน” “ข้า ๆ ได้พร้าสองเล่มงาม” “อย่าจับปลาสองมือ” “รู้ไว้ไว้ว่า ใส่ป่าแบกหาม” “กันไว้ดีกว่าแก้” และ “คนรักเท่าผืนหนัง คนชังเท่าผืนเสื่อ” ของชาวกรุงเทพมหานครเพิ่มขึ้นมากกว่าปีที่ผ่านมา โดยความเชื่อต่อสุภาชิต “อย่าจับปลาสองมือ” เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 3.89 และ “รู้ไว้ไว้ว่า ใส่ป่าแบกหาม” เพิ่มขึ้นรองลงมาที่ร้อยละ 1.98 ในขณะที่ความเชื่อเรื่อง “มีสติพึ่งบรรจบให้ครบบาท” “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” “ไม้อ่อนดัดง่าย ไม้แก่ดัดยาก” “อย่าหวังน้ำบ่อหน้า” “คับที่อยู่ได้ คับใจอยู่ยาก” และ “แข่งเรือแข่งพายแข่งได้ แข่งบุญแข่งวาสนาแข่งไม่ได้” ลดลงกว่าที่ผ่านมา โดยความเชื่อต่อ

สุภาชิต “มีสติพึ่งบรรจบให้ครบบาท” ลดลงถึงร้อยละ 0.54 และ “คับที่อยู่ได้ คับใจอยู่ยาก” ลดลงรองลงมาที่ร้อยละ 0.49 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า สังคมคนกรุงเทพมหานครให้ความสำคัญกับการไม่โลภมากที่สุด และให้ความสำคัญกับการอมน้อยที่สุด เนื่องจากสภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันไม่เอื้ออำนวย

อย่างไรก็ดี สุภาชิตพระร่วงเป็นวรรณคดีเล่มแรกที่แต่งเป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง แบบร้อยสุภาพ นั่นคือจบด้วยโคลงสองสุภาพ และมีโคลงกระทู้ลงท้ายตอนจบอีก 1 บท บางท่านเรียกว่า ร่ายลิลิต เพราะมีร่ายแล้วมีโคลงตอนจบ 1 บท เป็นภาชิตไทยแท้ ใช้ถ้อยคำอย่างพิน ๆ ยังไม่มีภาชิตต่างประเทศเข้ามาปะปน แสดงว่าเป็นภาชิตไทยเก่าแก่ที่ติดปากคนไทยสืบมา สุภาชิตพระร่วงเป็นวรรณคดีที่ใช้เรียนนิชาวรรณคดีเกี่ยวกับลัทธิประเพณี ของนิสิตชั้นปีที่ 4 ในภาคเรียนที่ 1 สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จากการสำรวจความรู้เรื่องสุภาชิตพระร่วงทั้ง 154 ข้อ ของพระนิสิตที่มีภูมิลำเนาต่าง ๆ ของประเทศไทย เช่น สระบุรี สุรินทร์ อุตรธานี เลย มุกดาหาร นครพนม เชียงใหม่ ยโสธร นครปฐม นครราชสีมา บุรีรัมย์ ชุมพร สกลนคร ศรีสะเกษ ระนอง ขอนแก่น ชุมพร พบว่า เคยได้ยินหรือคุ้นหูมาก

เกิน 50% มีเพียง 10 ข้อ ส่วนข้อที่ไม่เคยได้ยินเกิน 50% มีมากถึง 73 ข้อ ของพระนิสิตทั้งหมด 18 รูป ดังตัวอย่างบางข้อที่ยกมา ดังนี้

a1 เมื่อน้อยเรียนวิชา

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
ไม่เคยได้ยิน	3	16.7	16.7	16.7
เคยได้ยิน	11	61.1	61.1	77.8
ไม่ออกความเห็น	4	22.2	22.2	100.0
Total	18	100.0	100.0	

a19 เข้าใจเนื้อหาบทกถากลางถนน

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
ไม่เคยได้ยิน	16	88.9	88.9	88.9
ไม่ออกความเห็น	2	11.1	11.1	100.0
Total	18	100.0	100.0	

ตาราง 1: ตัวอย่างสุภาชิตพระร่วงที่ใช้สำรวจความรู้ของพระนิสิต

สาเหตุของปัญหามี 2 ประการ คือ 1. เป็นภาษาโบราณที่เลิกใช้แล้ว 2. ไม่เข้าใจความหมายของสุภาชิต ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาค้นคว้าเรื่องความเชื่อของสังคมไทยในสุภาชิตพระร่วง อันส่งผลในแง่มุมมองต่าง ๆ ในสมัยเริ่มต้นจากอิทธิพลของหลักธรรมที่แทรกอยู่ในสุภาชิตคำสอน ทำให้พระพุทธศาสนามั่นคงสืบมาจนปัจจุบัน เพราะประชาชนส่วนใหญ่มีความเชื่อในผู้นำคือพระร่วงเจ้า ว่าทรงมีวาทจาสิทธิ์ เมื่อพระร่วงเจ้าตรัสสอนเรื่องใด ๆ ก็ตามมักรับมาปฏิบัติ ทำให้เป็นประโยชน์ต่อการปกครอง เศรษฐกิจและสังคม ที่มีรากฐานจากคำ

สอนทางพระพุทธศาสนาและได้ก่อตัวขึ้นในรูปของวัฒนธรรมไทยมาจนทุกวันนี้ และจะสืบทอดต่อไปในอนาคตตามพลวัตการเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยจึงได้นำเรื่องนี้มาเพื่อฟื้นความจำในฐานะที่เป็นสุภาชิตของพระร่วงเจ้าที่ทรงสั่งสอนพสกนิกรไทยยุคแรกที้นับวันจะเลือนหายไป และนำกลับมาเป็นแบบอย่างของสังคมไทย ด้วยเห็นคุณค่าประเด็นสำคัญ ดังนี้

1) เป็นปฐมสุภาชิตที่เป็นคำสอนที่ตีงาม เป็นภาชิตประจำชาติและเป็นต้นเค้าความคิด ให้สติปัญญาแก่คนไทย เป็นสิ่งแสดงถึงอุดมคติและค่านิยมของคนไทย กวีรุ่นหลังได้นำไปกล่าวอ้างในวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ

2) เป็นหนังสือสอนที่สอนอย่างตรงไปตรงมา ใช้คำสอนทั้งในเชิงห้ามและเชิงแนะโดยตรง ส่วนใหญ่เป็นเชิงห้ามด้วยถ้อยคำที่กะทัดรัด ถ้าอ่านสุภาชิตพระร่วงไปที่ละวรรคด้วยความสังเกตจะทราบทันทีว่า คำสอนทั้งหลายที่เรียกว่า สุภาชิตพระร่วงนั้นคือ หลักธรรมทางพุทธศาสนานั้นเอง

จึงเป็นสุภาชิตที่มีใจความลึกซึ้ง เป็นคติธรรมที่คนไทยยึดถือปฏิบัติ กระทั่งได้กลายเป็นลักษณะของกวีนิพนธ์แบบต่าง ๆ แทรกอยู่ในวรรณคดีไทยในเวลาต่อมา ถ้าพิจารณาตามรูปของวลีจะเห็นว่า คล้ายคลึงกับศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง จึงอาจ

กล่าวได้ว่า สุภาชิตพระร่วงเดิมเป็นพระบรมราชาบาท ซึ่งพ่อขุนรามคำแหงทรงแสดงสั่งสอนประชาชนชาวไทยดังที่กล่าวไว้ในศิลาจารึกว่า “1214 ศก ปีมะโรง พ่อขุนรามคำแหง เจ้าเมืองศรีสัชชนาลัยสุโขทัยนี้ ปลุกไม้ตาลนี้ได้ลึบสี่เข้า จึงให้ช่างพันชะดาร์หินตั้งหว่างกลางไม้ตาลนี้ วันเดือนดับ เดือนโอกแปดวัน วันเดือนเต็มเดือนข้าง แปดวัน ผุ่งปู่ครู เถร มหาเถร ขึ้นนั่งเหนือชะดาร์หินสวดธรรมแก่อุบาสกผุ่งท่วยจำศีลผิไว้วันสวดธรรม พ่อขุนรามคำแหง เจ้าเมืองศรีสัชชนาลัยสุโขทัยขึ้นนั่งเหนือชะดาร์หิน ให้ผุ่งท่วยลูกเจ้าลูกขุนผุ่งท่วยถือบ้านถือเมือง” และ “พ่อขุนรามคำแหงนั้น หาเป็นท้าวเป็นพระยา แก่ไทยทั้งหลาย หาเป็นครูอาจารย์สั่งสอนไทยทั้งหลาย ให้รู้บุญรู้ธรรมแท้” จากข้อความในศิลาจารึกนี้ แสดงว่า พ่อขุนรามคำแหงทรงวางพระองค์อย่างครูอาจารย์ของประชาชน และทรงพอพระทัยในการสั่งสอนประชาชนชาวไทยให้รู้บุญรู้ธรรม เมื่อพระองค์เสด็จขึ้นประทับนั่งเหนือชะดาร์หินทรงอบรมรัฐธาภิปาโลบายแต่งตั้งเจ้าบ้านผ่านเมือง และคงจะโปรดพระราชทานพระบรมราชาบาทด้วยคติพจน์ ณ ที่นั้นด้วย จึงทำให้คิดว่า พระบรมราชาบาทเหล่านั้นกระมัง ที่ต่อมามีผู้แก้ไขแต่งเติมเพื่อให้เข้าแบบกวีนิพนธ์แล้วกลายมาเป็นสุภาชิตพระร่วง

เนื่องด้วยสุภาชิตพระร่วงเป็นสุภาชิตไทยแท้ และเกี่ยวข้องด้วยหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นส่วนมาก เช่น เกี่ยวกับการกรรมดีกรรมชั่ว ความเมตตา กรุณา ความประมาท ความเพียร ความโลภ สันโดษ ความริษยา ความโกรธ มุสาวาท ปัญญา ฯลฯ ดังนั้นเมื่อพิจารณาตามสำนวนภาษาแล้ว สุภาชิตพระร่วงสามารถเป็น 2 ประเภท คือ สุภาชิตไทยแท้ และ พุทธศาสนสุภาชิต (จารึกพ่อขุนรามคำแหงหลักที่ 1)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการจะนำเสนอแนวความรู้ใหม่ของสุภาชิตพระร่วง โดยการวิเคราะห์บูรณาการให้เข้ากับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาในพระไตรปิฎก โดยเฉพาะหลักธรรมที่เป็นพุทธภาษิต เพื่อให้สังคมไทยยุคใหม่หันกลับมาให้ความสนใจศึกษาคำโบราณมากขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อในสุภาชิตพระร่วง
2. เพื่อศึกษาคุณค่าของสุภาชิตพระร่วงที่มีต่อการดำเนินชีวิตของสังคมไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้มีขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการค้นคว้าเชิงประวัติศาสตร์ คือ การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เป็นวิธีแสวงหาข้อเท็จจริงของสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านมาแล้วในอดีต โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อให้การรวบรวมข้อมูล การสืบเสาะหาข้อเท็จจริง การตรวจสอบข้อเท็จจริง ตลอดจนการสรุปผลเป็นไปอย่างถูกต้อง สมเหตุสมผล และสามารถนำผลที่ได้มาใช้ในการอธิบายสภาพความเป็นจริงในอดีต หรือบันทึกเหตุการณ์ในอดีตในรูปแบบที่มีระบบ และมีความเป็นปรนัยยิ่งขึ้น

2. ขั้นตอนการสืบค้นสุภาชิตพระร่วง ซึ่งเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์จารึกลงในแผ่นศิลารูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสติดไว้กับผนังด้านในศาลาหน้าพระมหาเจดีย์หลังเหนือ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร และจดไว้ในสมุดไทยอีกหลายเล่ม และมีการจารึกไว้หลายสำนวนในสมัยต่อมา พร้อมทั้งได้รับอิทธิพลจากบาลีและสันสกฤต

3. ขั้นตอนการนำมาวิเคราะห์กับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อบูรณาการในการเรียนการสอนในวิชาวรรณคดีเกี่ยวกับลัทธิประเพณี ของพระนิสิตชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเพิ่มคุณค่าแก่คำสอน

โบราณของไทยที่ได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนา

4. ขั้นตอนการประเมินคุณค่าสุภาชิตพระร่วงที่สังคมไทยได้รับ และข้อเสนอแนะวิธีการต่าง ๆ ในการปรับปรุงแก้ไขในโอกาสทำวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและคุณค่าของสุภาชิตพระร่วงที่มีต่อสังคมไทย ทำให้ทราบคุณค่าของสุภาชิตพระร่วงทั้ง 158 บท โดยเฉพาะการนำหลักธรรมในพระไตรปิฎกมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับสุภาชิตพระร่วง ทำให้เห็นพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ไทยในการปกครองบ้านเมือง โดยอิงอาศัยพระพุทธศาสนาอันเป็นพระราชกุศโลบายได้ชัดเจน ผู้วิจัยขอสรุปบางสุภาชิต ดังต่อไปนี้

1) *เมื่อน้อยเรียนวิชา* หมายความว่า ทำอะไรทำให้เหมาะสมกับวัย จึงจะสำเร็จประโยชน์ มีความเจริญรุ่งเรือง เมื่อยังอยู่ในวัยเด็ก ซึ่งไม่ภาระต้องรับผิดชอบอะไร มีเวลามากกว่าวัยอื่น จึงเหมาะที่จะแสวงหาความรู้ใส่ตนเอาไว้ใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตประกอบกิจการงาน (อุทัย ไชยานนท์, 2545: 14)

ตรงกับสำนวนสุภาชิตคำโคลงรัชกาลที่ 6 ที่ว่า

เมื่อตนอายุน้อย พรรษา
 จมุงหาวิชา มากไว้
 ต่อใหญ่จึงไผ่ หาสินทรัพย์
 ส่วนทรัพย์ผู้อื่นไซ้ อย่าได้ไผ่เอา

(กรมศิลปากร, 2511: 15)

หากเปรียบเทียบหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จะตรงกับหลักธรรมที่ว่า *วิชา อุปปตฺติ เสฏฐา* แปลว่า *บรรดาสິงที่งอกขึ้น ความรู้ประเสริฐ* (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 15 ข้อ 74: 81) และ *ทนต์ เสฏฺฐมฺนุสเสสุ* แปลว่า *ในหมู่มนุษย์ ผู้ฝึกตนได้แล้ว เป็นผู้ประเสริฐที่สุด* (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 321: 133)

ในพระไตรปิฎกระบุเรื่องวิชาไว้มาก เช่น ในอัมพวิสูตร พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “...แม้เราก็ก้าวอย่างเดียวกันนี้ว่า ในหมู่ชนที่ถือตระกูลเป็นใหญ่ กษัตริย์จัดว่าประเสริฐที่สุด ส่วนท่านผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ จัดว่าเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในหมู่เทวดาและมนุษย์” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 9 ข้อ 277: 99)

ข้อนี้จะเห็นว่า อิทธิพลคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เข้ามาในสมัยสุโขทัยเป็นที่ยอมรับของชนทุกระดับชั้น ผู้นำตั้งแต่ระดับสูงสุดและพระสงฆ์ต่างช่วยกันเผยแผ่ธรรมจนกลายมาเป็นแบบแผนของสังคมทั่วไป

2) *ให้หาสินมาเมื่อใหญ่* หมายความว่า เมื่อเจริญวัยเป็นผู้ใหญ่ อยู่ในภาวะที่มีความรับผิดชอบได้แล้ว ต้องรู้จักทำการงานประกอบอาชีพ เพื่อรับผิดชอบตัวตัวเองและครอบครัว พ่อแม่และหมู่คณะญาติ โดยอาศัยความรู้ได้ศึกษาเล่าเรียนในระหว่างที่อยู่ในวัยเด็กนั้นแหละ วิชาความรู้ต่าง ๆ ที่ได้เล่าเรียนมา จะถูกนำมาใช้มากในตอนทำการงานนี้เอง (อุทัยไชยานนท์, 2545: 14-15)

ตรงกับสำนวนสุภาษิตคำโคลงรัชกาลที่ 6

*รวมสารประเสริฐไว้ อนุศาสน์
 สอนจิตประชากรार्ฐร์ ผ่องแผ้ว
 ให้กอบกิจที่ปราศ จากโทษ
 ปวงกิจที่ผิดแล้ว ละเว้นแปด*

(กรมศิลปากร, 2511: 5)

เมื่อเปรียบเทียบหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ตรงกับหลักที่ว่า *ปฏริฐปการิ ฐรวา อฏฐาตา วินุเท* ธิณั แปลว่า *คนปฏิบัติตนตรงต่อเวลา เอาธุระ มีความขยันย่อมหาทรัพย์ได้* (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 189: 544) ตรงกับสำนวนถอดความคือ โตมหาหาทรัพย์ไว้

3) *อย่าไผ่เอาทรัพย์ท่าน* หมายความว่า อย่าคิดอยากได้ทรัพย์สินของผู้อื่น อย่าละโมภโลภอยากได้สมบัติของใคร ๆ ธรรมด่าว่าของของใครยอมเป็นที่รักและหวงแหน

ของ ผู้นั้นไม่ยากให้คนอื่นเอาไป (อุทัย ไชยานนท์, 2545: 16) ความโลภเป็นปาปธรรมที่ทำให้เกิดอาสวะ ความเร่าร้อนและเกิดในทุกคติได้ และบุคคลที่จะละความโลภได้ก็ด้วยการไม่มีความโลภนั่นเอง ดังข้อความในโปตลียสูตรที่ระบุว่า “...บุคคลพึงละความโลภคือความกำหนดยินดีได้ เพราะอาศัยความไม่โลภ คือ ความไม่กำหนดยินดี...” (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 13 ข้อ 32: 37) ตรงกับสำนวนร้ายถอดความ คือ การข่มใจไม่ละโมภ

4) *อย่ารื้อรานแก่ความ* หมายความว่า อย่าได้ใคร่ตวนหาเรื่องราว อย่าหาเหตุก่อการวิวาท อย่าแส่เข้าไปหาเรื่องเดือดร้อนใส่ตัว จงนำชีวิตหลีกเลี่ยงจากเส้นทางที่นำไปสู่คดีความหรือภัยอันตรายต่าง ๆ ตรงกับพุทธสุภาษิต คือ *อดตานญเจ ปิยชฌณฺยา น นฺ ปาเปน สยฺเช* แปลว่า *ถ้าบุคคลรู้ว่ารักตน ก็ไม่พึงชักนำตนไปในทางชั่ว* (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 15 ข้อ 115: 133) ตรงกับสำนวนร้ายถอดความ คือ หลบเลี่ยงอันตราย

อภิปรายผล

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยต้องการเน้นให้เห็นว่า พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะและทรงพระปรีชาสามารถในการปกครองโดย

ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพราะตอนต้นนั้นได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของขอมมาช้านาน ซึ่งใช้หลักศาสนาพราหมณ์ปกครองประเทศ ดังนั้น เมื่อไทยได้เป็นอิสระแล้วจึงควรแยกให้หมดโดยใช้หลักพระพุทธศาสนามาเป็นธรรมเนียมการปกครอง แทนการใช้แบบขอมที่มีศาสนาพราหมณ์เป็นธรรมเนียม ดังนั้นในชั้นวิจารณ์นี้ขอตัดเอาบางตอนในภาคผนวกมานำเสนอต่อไป

ในข้อความในพระไตรปิฎกที่ใช้ประกอบการเปรียบเทียบในการวิจัย เช่น

1) *ธรรมราชา* เป็นภาษาทางศาสนาที่มาจากบาลีสันสกฤตใช้อ้างในเรื่องต่าง ๆ เช่น ระบอบการปกครอง หมายถึง การปกครองแบบพ่อปกครองลูก และพระนามาภิไธย หมายถึง ชื่อของสมเด็จพระมหากษัตริย์ราชาเจ้าตัวอย่างในพระไตรปิฎกที่อ้างถึงพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้ทรงธรรมเป็นธรรมราชา ในจกกวัตติสูตรความว่า “*พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชาในโลกนี้ ทรงอาศัยธรรมเท่านั้นสักการะธรรม เคารพธรรม นอบน้อมธรรม เชิดชูธรรม...*” (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 14: 154)

2) *สุภาษิต* เป็นคำที่มาจากบาลีสันสกฤต หมายถึง คำพูดที่กรองแล้ว ในหลักธรรมถือเป็นฉันทลักษณ์ ดังนั้น คำพูดนี้จึงมีความไพเราะ น่าฟัง

ละเอียดอ่อน บางครั้งเรียกว่า ภาชิต
ดั่งที่เวรัญชพรหมณได้ทูลพระผู้มีพระ
ภาคเจ้าว่า “ท่านพระโคตมเป็นผู้ใหญ่
ผู้ประเสริฐที่สุด ท่านพระโคตม ภาชิต
ของพระองค์ชัดเจน ไพเราะยิ่งนัก ท่าน
พระโคตม ภาชิตของพระองค์ชัดเจน
ไพเราะยิ่งนัก พระองค์ทรงประกาศ
ธรรมแจ่มแจ้ง โดยประการต่างๆ
เปรียบเหมือนบุคคลหงายของทีควัว
เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง
หรือตามประทับในที่มืด ด้วยตั้งใจว่า
คนมีตาดีจักเห็นรูป...” (พระไตรปิฎก
ภาษาไทย เล่ม 1 ข้อ 14: 7)

3) สรุ ป ข้อ ธรรม ทาง
พระพุทธศาสนาบางข้อของสุภาชิต
พระร่วง 158 บท ดังตัวอย่าง ดังนี้

(1) สันโดษ คือ ความพอใจใน
สิ่งที่ตนมี เช่น “อย่าไฝ่ตนให้เกิน อย่า
ไฝ่สูงเกินศักดิ์” มีข้อเปรียบเทียบใน
หลักธรรมในสันตฺถุญฺฐสูตร ว่า “ภิกษุ
ทั้งหลาย เพราะภิกษุเป็นผู้สันโดษด้วย
ปัจจัยที่มีค่าน้อยและหาได้ง่าย นี้เราจึง
กล่าวว่า ‘เป็นองค์ประกอบแห่งความ
เป็นสมณะอย่างหนึ่ง’ ของภิกษุนั้น”
(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 21 ข้อ
27: 42) ข้อธรรมชี้ให้เห็นบุคคลที่อยู่
เป็นสุขไม่ว่าบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ต้อง
รู้จักความพอดี รู้ประมาณในการ
บริโภคใช้สอยปัจจัยสี่

(2) วาจาสัตย์ ในสุภาชิตพระ
ร่วง เช่น “เจรจาดามคดี” มีข้อธรรม

เปรียบเทียบให้เห็นในธรรม 8 ประการ
ที่พระพุทธเจ้าตรัสกับโปตถิยคฤหบดี
ตัวอย่างมีดังนี้ “...บุคคลพึงละการพูด
เท็จได้ เพราะอาศัยการพูดจริง...”
(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 13 ข้อ
32: 37) การพูดจาดีมีคนรักและไว้วางใจ
ในวงการกิจการทุกอย่างย่อมได้รับความ
ร่วมมืออย่างดีถ้ามีความจริงใจต่อกัน
เรียกว่ามีเครดิตคือความเชื่อใจกัน

(3) เมตตา เป็นธรรมของ
ผู้ใหญ่หรือพ่อปกครองลูกเรียกว่า
พรหมวิหารธรรม ในข้อว่า “โอบอ้อม
เอาใจคน” ข้อนี้พระร่วงเจ้าตรัสสอน
พสกนิกรให้เป็นผู้ใหญ่ที่เป็นกลาง
อย่างทีพระพุทธเจ้าตรัสกับพระ
อานนท์เรื่องพระเจ้ามหาสุทฺถสสนะว่า
“จากนั้น พระเจ้ามหาสุทฺถสสนะทรง
ออกจากเรือนยอดมหาวิหิงหเสด็จ เข้า
ไปยังเรือนยอดทอง ประทับนั่งบน
บัลลังก์เงิน ทรงมีเมตตาจิตแผ่ไปตลอด
ทิศที่ ๑ ... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่
๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง
แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุก
สถาน ด้วยเมตตาจิตอันไพบุลย์ เป็น
มหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มี
ความเบียดเบียนอยู่ ฯ” (พระไตรปิฎก
ภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 262: 194) ใน
พระสูตรกลางถึงพระเจ้าสุทฺถสสนะทรง
เข้าฌานแล้วแผ่เมตตาครอบจักรวาล
ถึงอุเบกขาอันไพบุลย์หาประมาณไม่ได้
พระร่วงเจ้าในครั้งสุโขทัยทรงปกครอง

ด้วนระบอบธรรมราชาน่าจะทรงมีพระทัยพยายามปกครองประเทศให้ใกล้เคียงหลักการทางพระพุทธศาสนาโดยแท้

(4) *ริชยา* เป็นข้อหนึ่งในอุปกิเลสทำให้ใจเศร้าหมองถ้ามีในตนในสุภาสิตพระร่วงมีข้อความว่า “อย่ากอบจริตริชยา” จึงเป็นคำสอนโบราณที่อิงหลักธรรมดังที่พระพุทธเจ้าตรัสกับพระสาวกว่า “ภิกษุทั้งหลาย จิตนี้ผู้ดม่อม แต่จิตนั้นแล เศร้าหมองเพราะอุปกิเลสที่เกิดขึ้นภายหลัง ปุณฺชนผู้ไม่ได้สติ ย่อมไม่ทราบจิตนั้นตามความเป็นจริง เพราะเหตุนี้ เราจึงกล่าวว่ ปุณฺชนผู้ไม่ได้สติ ย่อมไม่มีการอบรมจิต” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 51: 9) ทรงสอนให้อบรมจิตไว้เพื่อสะดวกในการบำเพ็ญเพียรให้พ้นจากทุกข์

(5) *โลภะ* เป็นกิเลสสอย่างหยาบที่มีในคน สุภาสิตพระร่วงชื่อว่า “อย่ายินคำคนโลภ” ข้อนี้สอนให้อ่ยากลุกคลีกับคนที่ไม่รู้จักพอจะทำให้ตนกลายเป็นคนที่ไม่รู้จักสงเคราะห์คนที่ด้อยโอกาสกว่าตน หลักธรรมที่ปรากฏมียืนยัน คือ “การปล้นฆ่าชาวบ้าน การจี๋ข่มขู่เอาทรัพย์ การคดโกง และการหลอกลวงย่อมปรากฏมีอยู่ในบุคคลผู้มีความโลภ เพราะฉะนั้น อาตมาจึงไม่ชอบความโลภ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 27 ข้อ 18: 324) ซึ่ง

สอนไม่ให้คบหาสมาคม หรือไม่เข้าไปติดต่อกำารธุรกิจการงาน เพราะคนโลภมักเอาเปรียบฝ่ายเดียว

สรุป

วรรณคดีถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติที่ควรอนุรักษ์ เพราะเป็นสิ่งแสดงให้เห็นความเคลื่อนไหวทางประวัติศาสตร์ งานด้านวรรณกรรมแต่ละเรื่องจะพูดถึงเรื่องราวของบุคคล สถานที่ รวมถึงภาษา วัฒนธรรม ประเพณีของสังคมนั้น ๆ วรรณกรรมจึงเป็นกระจกสะท้อนให้เห็นภาพภูมิหลังของสังคมในวรรณกรรม เช่น สุภาสิตพระร่วง ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ จะเห็นความเชื่อของสังคมสมัยนั้นที่ผูกพันอยู่กับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก การวิจัยจึงน่าจะเป็นประโยชน์และก่อให้เกิดคุณค่าในการจรรโลงสังคมสืบไป โดยเฉพาะผู้ที่ชำนาญหรือเชี่ยวชาญในบทร้อยกรอง หากได้ต่อยอดคำประพันธ์หรือกวีนิพนธ์ก็จะเกิดประโยชน์มหาศาล เช่น การรังสรรค์เป็นกลอนบทละครพระร่วงเจ้า ในลักษณะบทละครร่วมสมัยที่ทำให้สถานศึกษานำไปแสดงเกี่ยวกับวีรบุรุษผู้กอบกู้แผ่นดิน คล้ายกับวรรณกรรมตะวันตกที่เข้ามามีบทบาทในไทย เช่น โรมิโอกับจูเลียตส์ สโนไวท์ เป็นต้น ซึ่งในเรื่องมีทลากรสและลีลา

ทั้งความรัก ความโศกและความตลก
สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น
กระทรวงศึกษาธิการ ควรเพิ่ม
งบประมาณในการอนุรักษ์และส่งเสริม
วรรณกรรมที่เห็นว่ามีคุณค่าต่อสังคม
ควรค้นหาประเด็นการวิจัยและนำ

ผลการวิจัยมาใช้ให้เป็นประโยชน์เพื่อ
จรรโลงสังคม รวมถึงองค์กรเอกชน
ควรร่วมมือกันเพื่อเผยแพร่งาน
วรรณกรรมของชาติให้เจริญรุ่งเรือง
ต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ. (2542). *ประชุมสุภาชีวิตพระร่วง*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันภาษาไทย
กระทรวงศึกษาธิการ.
- กรมศิลปากร. (2505). *สุภาชีวิตพระร่วงและนางนพมาศ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
สหกรณ์ขายส่งแห่งประเทศไทย.
- _____. (2511). *สุภาชีวิตพระร่วง สุภาชีวิตพระร่วงคำโคลงและโคลงสุภาชีวิตเรื่องพระ
ร่วง ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รวมมิตรไทย.
- _____. (2529). *จารึกในประเทศไทย เล่ม 5*. กรุงเทพมหานคร: หอสมุดแห่งชาติ.
- จอมพล ป. พิบูลสงคราม และท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม. (2498).
ประวัติศาสตร์สุโขทัย (ภาค 1). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยบริการ.
- ปัญญา บริสุทธิ์. (2523). *โลกทัศน์ของคนไทย: วิเคราะห์จากวรรณคดีคำสอนสมัย
สุโขทัย*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2548). *อมฤตพจนานา*. กรุงเทพมหานคร: เพชรกะ
รัต.
- พระยาประชาภิจักรจักร (แช่ม บุญนา). (2507). *พงศาวดารโยนก*, พิมพ์ครั้งที่ 9.
กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย เล่ม 1, 9, 10, 13, 15, 20, 21, 25, 27*. กรุงเทพมหานคร: โรง
พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มาลัย จุฑารัตน์. (2552). *ราชาธิราช*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.
- สนธิ ตั้งทวี (ผศ.). (2528). *วรรณคดีและวรรณกรรมไทยเบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์ O.S. Printing House.

- สมศรี ชัยวนิชยา. (2536). *คติความเชื่อเรื่องพระร่วงในงานเขียนประวัติศาสตร์ไทย ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 6*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุกัญญา สุจฉายา. (2542). พระร่วง: วีรบุรุษในประวัติศาสตร์และวีรบุรุษทางวัฒนธรรม. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย*. 16 (ธันวาคม), 202-216.
- _____. (2543). การสร้างชาติและท้องถิ่นจากคติชน. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย*. 17 (ธันวาคม), 104-105.
- อุทัย ไชยานนท์. (2545). *ยอดวรรณกรรมสมัยสุโขทัย*. กรุงเทพมหานคร: น้ำฝน.
- _____. (2549). *สุภาสิตพระร่วง*. กรุงเทพมหานคร: แสงดาว.
- Geengong, Prapan. (1981). *The Political and the Cultural History of Thailand during Sukhothai Period*. India: Master's Degree Dissertation, Magadh University.